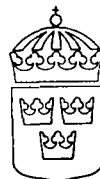

Regeringens proposition

1987/88:77

om preskription av sjöpanträtt

Prop.
1987/88:77

Regeringen föreslår riksdagen att anta det förslag som har tagits upp i bifogade utdrag ur regeringsprotokollet den 17 december 1987.

På regeringens vägnar

Ingvar Carlsson

Anna-Greta Leijon

Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen föreslås en ändring i sjölagen (1891:35 s. 1). Genom ändringen vidgas möjligheterna för en borgenär att erhålla kvarstad på ett fartyg i syfte att säkerställa fordringar som är förenade med sjöpanträtt i fartyget. Härigenom skapas bättre förutsättningar än för närvarande att undvika preskription av sådana fordringar.

Ändringen föreslås träda i kraft den 1 juli 1988.

Förslag till

Lag om ändring i sjölagen (1891:35 s. 1)

Härigenom föreskrivs att 248 § sjölagen (1891:35 s. 1)¹ skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

248 §

Sjöpanträtt i fartyg upphör när ett år förflutit från det att fordringen uppkom, om ej före utgången av denna tid kvarstad eller utmätning, som sedermera åtföljes av exekutiv försäljning av fartyget, blivit säkerställd. Preskriptionstiden kan icke förlängas eller avbrytas men skall dock ej löpa medan laga hinder möter mot att fartyget belägges med kvarstad eller utmätes för borgenärens fordran.

Vad i första stycket sägs om verkan av säkerställd utmätning gäller också när fartyg skall säljas exekutivt under konkurs eller enligt 10 § andra stycket, om försäljning begärts och fartyget tagits ur drift.

För en fordran som är förenad med sjöpanträtt i fartyg får domstol förordna om kvarstad på fartyget enligt 15 kap. 1 § rättegångsbalken även om det inte finns risk för att motparten undandrar sig att betala skulden.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1988.

¹ Lagen omtryckt 1985: 176.

Utdrag ur protokoll vid regeringssammanträde den 17 december 1987

Närvarande: statsministern Carlsson, ordförande, och statsråden Feldt, Sigurdson, Gustafsson, Leijon, Hjelm-Wallén, Peterson, Bodström, Göransson, Gradin, Dahl, R. Carlsson, Holmberg, Hellström, Johansson, Hulterström, Lindqvist, G. Andersson, Lönnqvist, Thalén

Föredragande: statsrådet Leijon

Proposition om preskription av sjöpanträtt

1 Inledning

Enligt 244 § sjölagen (1891:35 s. 1, omtryckt 1985:176, SjöL) gäller sjöpanträtt i fartyg till säkerhet för vissa fordringar som är hänförliga till fartyget, t. ex. löner m. m. till befälhavare och andra ombordanställda.

I 248 § SjöL föreskrivs bl. a. att sjöpanträtt i fartyg upphör när ett år har förflutit från det att fordringen uppkom, om inte kvarstad eller utmätning som sedermera åtföljs av exekutiv försäljning av fartyget har blivit säkerställd före utgången av denna tid.

Enligt 15 kap. 1 § rättegångsbalken (RB) gäller som förutsättning för att kvarstad skall beviljas bl. a. att det skäligen kan befaras att gäldenären genom att avvika, skaffa undan egendom eller förfara på annat sätt undandrar sig att betala skulden.

Den omständigheten att sjöpanträtten preskriberas inom en så kort tidsfrist som ett år kan medföra betydande problem för en kärke som vill göra gällande en fordran förenad med en sådan panträtt. Enligt vad högsta domstolen har slagit fast (NJA 1986 s. 450) medger nämligen inte nuvarande lagstiftning att kvarstadsinstitutet används uteslutande som ett medel att bryta den preskription som anges i 248 § SjöL. Att en svarande använder normala rättsliga medel för att försvara sig mot kärandens anspråk – t. ex. gör en preskriptionsinvändning eller underlåter att vitsorda betalningsskyldighet – innebär således inte att kvarstadsrekvisiten i 15 kap. 1 § RB kan anses uppfyllda.

I syfte att utröna om lagstiftningen behöver ändras på denna punkt har justitiedepartementet hållit överläggningar med företrädare för Svea hovrätt, Stockholms tingsrätt, Svenska Skeppshypotekskassan, Sjöassuradörernas förening, Sveriges Redareförening, Svenska Bankföreningen, Sveriges Ångfartygs Assurans Förening, Svenska Sjöfolksförbundet, Riksskatteverket samt advokatfirmorna Vinge AB respektive Morssing & Nylander.

Under lagstiftningsärendets beredning har också samråd ägt rum med företrädare för de departement i Danmark, Finland och Norge som ansvarar för den sjörättsliga lagstiftningen.

Regeringen beslöt den 19 november 1987 att inhämta lagrådets yttrande i lagstiftningsärendet. Lagrådsremissens lagförslag som hade upprättats inom justitiedepartementet bör fogas till protokollet i detta ärende som *bilaga 1*.

Lagrådets yttrande avgavs den 1 december 1987. Det bör fogas till protokollet som *bilaga 2*. Enligt lagrådet har övertygande skäl anförts i remissprotokollet i fråga om behovet av lagändring, och lagrådet framhåller att den föreslagna regleringens innebörd också i sak synes vara lämplig. Lagrådet har dock beträffande den lagtekniska lösningen en mening som avviker från remissprotokollets. Denna fråga kommer jag att ta upp i specialmotiveringen till lagförslaget (avsnitt 4).

2 Allmän motivering

Mitt förslag: Kvarstad på ett fartyg skall kunna beviljas, om det yrkas av en borgenär som har en fordran som är förenad med sjöpanträtt i fartyget enligt 244 § SjöL. En förutsättning är att borgenären har visat sannolika skäl för sin talan. Däremot skall det inte krävas att övriga förutsättningar för kvarstad enligt 15 kap. 1 § RB är uppfyllda.

Skälen för mitt förslag: Som jag redan inledningsvis har anført följer det av 248 § SjöL att sjöpanträtt i fartyg preskriberas ett år efter det att fordringen uppkom. Preskriptionen kan bara brytas genom kvarstad eller utmätning som sedermera åtföljs av exekutiv försäljning av fartyget.

Sjöpanträtten har medvetet getts en så kort preskriptionstid som ett år på grund av kreditförhållandena inom sjöfartsnäringen, närmast hänsynen till fartygets kreditsäkerhetsvärde. Panträtten kan göras gällande av borgenären endast genom att pantobjektet säljs exekutivt efter beslut om kvarstad eller utmätning. Det är således inte tillräckligt att borgenären väcker talan mot fartygsägaren. Inte heller bryter fordringserkännande eller kravpanträttens preskription.

De problem som uppkommer genom den nu beskrivna ordningen har fokuserats genom det nämnda avgörandet av högsta domstolen år 1986. I det fallet gällde det statens fordran enligt lagen (1970:741) om statlig lönegaranti i konkurs vilken till viss del var förenad med sjöpanträtt i ett fartyg som hade överlåtits av konkursgäldenären. Denna situation kan givetvis sägas vara något speciell. Vid överläggningarna har emellertid framhållits att problemet har en generell räckvidd. Detta hänger samman med den korta tidsfrist som står borgenären till buds för att få sin fordran realiserad (jfr Christer Rune i SvJT 1986 s. 376 f.). En tvist i saken hinner sannolikt sällan avgöras före preskriptionstidens utgång.

Enligt min mening har gäldenären i nuvarande rätt ett alltför stort utrymme att på borgenärens bekostnad undandra sig att infria dennes fordran. Det räcker nog taget med att gäldenären på någon inte uppenbart obefo-

gad grund bestrider käromålet och i övrigt förhåller sig passiv för att sjöpanträttsfordringen skall hinna preskriberas och gäldenären undgå att betala fordran med fartyget. Om kvarstad inte kan utverkas eller preskriptionen avbrytas på annat sätt, riskerar SjöL:s regler om sjöpanträtt att bli verkningslösa. Detta är självfallet inte en acceptabel ordning.

Sverige är anslutet till 1967 års internationella konvention om sjöpanträtt och fartygshypotek (prop. 1973:42, LU 22, rskr. 272, SFS 1973:1064), och SjöL:s regler i 11 kap. bygger på konventionens bestämmelser. Av de nordiska länderna har även Danmark och Norge tillträtt 1967 års konvention. Finland har valt att stå utanför konventionen men har i likhet med de övriga nordiska länderna genomfört lagstiftning som motsvarar konventionsregleringen.

Med hänsyn till Sveriges anslutning till 1967 års konvention går det inte att ändra förutsättningarna för preskription i 248 § SjöL utan att Sverige kommer i konflikt med sina folkrättsliga åtaganden. Däremot synes det vara fullt möjligt att ändra förutsättningarna för att erhålla kvarstad. Som jag redan har nämnt gäller för närvarande enligt 15 kap. 1 § RB att kvarstad kan beviljas om det skäligen kan befaras att gäldenären genom att avvika, skaffa undan egendom eller förfara på annat sätt undandrar sig att betala skulden.

Jag förordar därför att möjligheterna att erhålla kvarstad utvidgas i förhållande till vad som gäller i dag, när ändamålet med åtgärden är att säkerställa en sjöpanträtt. Kvarstad bör således kunna beviljas utan annan kvarstadsgrund än att åtgärden begärs av en fordringshavare som till säkerhet för sin fordran kan åberopa en sjöpanträtt och att borgenären visat sannolika skäl för sin talan. Däremot bör inte krävas att de övriga kvarstadsgrunderna i 15 kap. 1 § RB är uppfyllda. Käranden skall alltså inte behöva göra antagligt att det föreligger viss risk att svaranden avviker, skaffar undan egendom eller på annat aktivt sätt undandrar sig att betala skulden.

En regel motsvarande den som jag här förordar finns redan i Norge. I Tvangsfullbyrdesloven 14 kap. 245 § andra stycket stadgas således att "arrest i skib kan besluttes uten saerlig arrestgrund, naar det begjaeres av en fordningshavare som har panteret i skibet, og hans fordring er forfalt". I finsk rättspraxis medges kvarstad regelmässigt under samma förutsättningar. Också enligt den danska retsplejeloven kan kvarstad ("arrest") meddelas utan någon särskild "arrestgrund" under förutsättning att fordringen är förfallen. Denna regel gäller generellt och är alltså inte begränsad till sådana fordringar som är förenade med sjöpanträtt i fartyg.

Vid de överläggningar som har hållits i lagstiftningsärendet har det förelegat enighet om att de åtgärder som jag nu har förordat är angelägna och ändamålsenliga. Sammantaget finner jag det således väl motiverat att genomföra en reglering av angivet slag. De nya bestämmelserna bör i enlighet med vad lagrådet har förordat tas in i 248 § SjöL. Jag återkommer till denna fråga i specialmotiveringen (avsnitt 4).

Lagändringen bör träda i kraft den 1 juli 1988. Några särskilda övergångsbestämmelser torde inte behövas.

I enlighet med vad jag nu har anfört har inom justitiedepartementet upprättats förslag till lag om ändring i sjölagen (1891:35 s. 1).

4 Specialmotivering

I lagrådsremissen anförde jag att en reglering i rättegångsbalken skulle medföra vissa lagtekniska fördelar. Genom att ta in de nya bestämmelserna i 15 kap. 1 § skulle det vara ställt utom allt tvivel att övriga bestämmelser i kapitlet, dvs. även de som talar om en åtgärd *som har beviljats enligt 1, 2 eller 3 §* (se 8 §), också gäller beträffande det slags kvarstad det här är fråga om.

Det är givetvis i och för sig också en fördel med att ha alla bestämmelser som reglerar kvarstadsinstitutet samlade på ett ställe. Även intresset av att bibehålla den nordiska rättslikheten i den sjörättsliga lagstiftningen skulle kunna tala för att de nya bestämmelserna tas in i RB.

Som jag framhöll i remissprotokollet kan det emellertid samtidigt sägas att en bestämmelse som endast gäller en viss typ av mål passar mindre väl in i RB eftersom balken i princip inte bör belastas med regler som har mer begränsad räckvidd. Jag har således förståelse för lagrådets inställning att den nya regeln bör tas in i SjöL och vill därför inte motsätta mig den lösning lagrådet har förordat. Bestämmelsen bör dock utformas något annorlunda än vad lagrådet har föreslagit.

248 §

Sjöpanträtt i fartyg upphör när ett år förflutit från det att fordringen uppkom, om ej före utgången av denna tid kvarstad eller utmätning, som sedermera åtföljes av exekutiv försäljning av fartyget, blivit säkerställd. Preskriptionstiden kan icke förlängas eller avbrytas men skall dock ej löpa medan laga hinder möter mot att fartyget belägges med kvarstad eller utmätes för borgenärens fordran.

Vad i första stycket sägs om verkan av säkerställd utmätning gäller också när fartyg skall säljas exekutivt under konkurs eller enligt 10 § andra stycket, om försäljning begärts och fartyget tagits ur drift.

För en fordran som är förenad med sjöpanträtt i fartyg får domstol förordna om kvarstad på fartyget enligt 15 kap. 1 § rättegångsbalken även om det inte finns risk för att motparten undandrar sig att betala skulden.

Genom bestämmelserna i det nya tredje stycket görs det klart att kvarstad för säkerställande av en fordran som är förenad med sjöpanträtt kan beviljas utan att det föreligger någon sådan risk för undandragande som anges i 15 kap. 1 § RB. Av hänvisningen till den bestämmelsen följer att borgenären emellertid på vanligt sätt måste visa sannolika skäl för att han har en fordran av angivet slag, vilken är eller kan antas bli föremål för rättegång eller prövning i annan ordning.

Att borgenärens fordran normalt måste vara förfallen till betalning eller

kunna förväntas bli detta innan dom i ett redan anhängigt mål hinner meddelas, torde även utan uttryckligt stadgande följa av gällande rätt (jfr Gullnäs m. fl., Rättegångsbalken I, 13: 13 f och 15:6 f).

Genom utformningen av bestämmelsen görs klart att också denna form av kvarstad anses grundad på 15 kap. 1 § RB, låt vara att förutsättningarna för ett förordnande är annorlunda. Det innebär bl. a. att de bestämmelser i 15 kap. RB som hänvisar till förordnanden enligt 1 § gäller även kvarstad som har meddelats med stöd av förevarande bestämmelser i SjöL.

I klargörande syfte har också särskilt angetts att förordnandet om kvarstad endast kan avse det fartyg som sjöpanträtten gäller i. Det är alltså inte möjligt att under de förutsättningar som anges i förevarande paragraf förordna om kvarstad på annan egendom än det aktuella fartyget.

Ett särskilt problem som bör uppmärksammas i detta sammanhang och som har berörts i det i avsnitt 1 nämnda avgörandet av högsta domstolen är verkningarna i processuellt hänseende av att säkerhet ställs. Enligt 15 kap. 8 § RB skall en åtgärd som har beviljats enligt bl. a. 1 § omedelbart hävas, om säkerhet som tillgodoser ändamålet med åtgärden ställs eller det annars inte längre finns skäl för åtgärden.

Gäldenären kan alltså genom att ställa säkerhet uppnå att kvarstaden hävs. Eftersom endast kvarstad som följs av exekutiv försäljning medför preskriptionsbrott kan, om säkerhet ställs och kvarstaden hävs, preskription ändå komma att inträda.

Om en svarande, som inte är personligen betalningsansvarig utan såsom pantgäldenär endast svarar med fartyget för sjöpanträttsfordringen, önskar ställa säkerhet som tillgodoser ändamålet med åtgärden, torde säkerheten få ställas för betalning av det belopp som skulle ha utgått om sjöpanträtten inte hade preskriberats. Tvisten kommer då i fortsättningen att avse en annan rättsföljd än betalning ur fartyget.

Denna komplikation bör kunna lösas genom att käranden i dessa fall utformar sin talan så att hans yrkande avser antingen betalning ur fartyget eller, subsidiärt, ur den säkerhet som kan komma att ställas. Säkerheten, normalt en banks proprieborgen, kan härvid anknytas till en utfästelse av svaranden att personligen svara för det belopp som var sjöpanträttigt per kvarstadsdagen. Reglerna om ändring av talan i 13 kap. RB torde inte heller hindra ett sådant förfarande.

Det är för övrigt sannolikt att en domstol – vid tvist härom mellan parterna – inte skulle godta en säkerhet, om den inte täckte även det fallet att sjöpanträtten preskriberas under rättegången. En sådan säkerhet bör därför inte kunna åberopas av svaranden för att få ett beslut om kvarstad hävt. Under dessa förutsättningar skulle alltså inte uppkomma något problem av det slag som har berörts.

5 Hemställen

Med hänvisning till vad jag nu har anfört hemställer jag att regeringen föreslår riksdagen att anta förslaget till lag om ändring i sjölagen (1891:35 s. 1).

6 Beslut

Prop. 1987/88:77

Regeringen ansluter sig till föredragandens överväganden och beslutar att genom proposition föreslå riksdagen att anta det förslag som föredraganden har lagt fram.

Lagradsremissens lagförslag

Förslag till

Lag om ändring i rättegångsbalken

Härigenom föreskrivs att 15 kap. 1 § rättegångsbalken skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

15 kap.

1 §¹

Om någon visar sannolika skäl för att han har en fordran, som är eller kan antas bli föremål för rättegång eller prövning i annan liknande ordning, och det skäligen kan befaras att motparten genom att avvika, skaffa undan egendom eller förfara på annat sätt undandrar sig att betala skulden, får domstol förordna om kvarstad på så mycket av motpartens egendom att fordringen kan antas bli täckt vid utmätning.

För en fordran som är förenad med sjöpanträtt i fartyg får domstol förordna om kvarstad på fartyget även om det inte finns risk för att motparten undandrar sig att betala skulden.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1988.

¹ Senaste lydelse 1981:828.

Lagrådet

Utdrag ur protokoll vid sammanträde 1987-12-01

Närvarande: justitierådet Mannerfelt, justitierådet Erik Nyman, regeringsrådet Palm.

Enligt protokoll vid regeringssammanträde den 19 november 1987 har regeringen på hemställan av statsrådet Leijon beslutat inhämta lagrådets yttrande över förslag till lag om ändring i rättegångsbalken.

Förslaget har inför lagrådet föredragits av hovrättsassessorn Håkan Rustand.

Förslaget föranleder följande yttrande av *lagrådet*.

I remissprotokollet har anförts övertygande skäl för att man lagstiftningsvis bör vidga möjligheterna att utverka kvarstad, när ändamålet är att säkerställa en sjöpanträtt i fartyg i och för undvikande av preskriptionsrisk. Den föreslagna utvidgande regleringens innebörd synes också i sak vara lämplig.

Beträffande den lagtekniska lösningen har lagrådet dock en mening som avviker från remissprotokollets. I detta medges att det passar mindre väl in i RB att där ha en bestämmelse som angår endast en viss typ av mål, eftersom balken i princip inte bör belastas med regler som har mer begränsad räckvidd. I detta uttalande kan lagrådet helhjärtat instämma, i all synnerhet som här är fråga om en målgrupp som utgör en försvinnande liten del i den civilprocessuella helheten.

Fortsättningsvis anføres emellertid i remissprotokollet att en reglering i RB skulle ha "sådana fördelar i lagtekniskt hänseende" att den vore att föredra framför en reglering i sjölagen. Lagrådet kan inte dela denna uppfattning. När en processuell specialreglering behövs för en särskild måltyp – här den singuljära preskriptionsregleringen i 248 § sjölagen – måste det typiskt sett vara en fördel att parter som blir involverade i en tvist, vari regleringen i en dylik specialbestämmelse är materiellt utslagsgivande, också i denna bestämmelse upplyses om att för just deras tvist processuellt gäller en undantagsreglering. Även rättssystematiska synpunkter talar för en dylik lösning.

Lagrådet förordar därför, att den kvarstadsrättsliga särregleringen beträffande de nu ifrågavarande fordringarna intages i 248 § sjölagen. Lämpligen kan särregleringen därvid utformas med ett annat tekniskt grepp än det som använts i remissförslaget och i stället positivt ange vilket rekvisit som är tillräckligt för kvarstadsförordnande i de i paragrafen aktuella fallen.

I enlighet med det anförda föreslår lagrådet att som ett nytt tredje stycke i 248 § sjölagen införs följande.

"Av de i 15 kap. 1 § rättegångsbalken föreskrivna villkoren för kvarstad skall beträffande en fordran, som är förenad med sjöpanträtt i fartyg, gälla endast villkoret att sökanden visar sannolika skäl för att han har en fordran

av angivet slag, vilken är eller kan antas bli föremål för rättegång eller prövning i annan liknande ordning.” Prop. 1987/88:77

Att den i övrigt i 15 kap. RB ingående regleringen av kvarstadsinstitutet är tillämplig är att anse som självklart.

Innehållsförteckning

Prop. 1987/88:77

	Sid.
Propositionen	1
Propositionens huvudsakliga innehåll	1
Propositionens lagförslag	2
Utdrag ur protokoll vid regeringsammanträde den 17 december 1987 .	3
1 Inledning	3
2 Allmän motivering	4
3 Upprättat lagförslag	6
4 Specialmotivering	6
5 Hemställan	7
6 Beslut	8
Bilaga 1 Lagrådsremissens lagförslag	9
Bilaga 2 Lagrådets yttrande	10